

HABER ÜRETİM SÜRECİNDE GAZETECİLERİN BİLGİYE ERİŞMEDE YAŞADIĞI ZORLUKLAR

Fatma ABDUKAYA
Marmara Üniversitesi, Türkiye
fatma.abdukaya1994@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5803-579X>

Atıf	Abdukaya, F. (2022). Haber Üretim Sürecinde Gazetecilerin Bilgiye Erişimde Yaşadığı Zorluklar, Yeni Medya Elektronik Dergisi, 6 (2), 131-144
-------------	--

ÖZ

Gazetecinin en temel görevinin ve sorumluluğunun başında, gazetecilik meslek ilkeleri doğrultusunda halka haberi doğru, tarafsız, nesnel bir biçimde aktarmak, kamu hizmeti anlayışı ile yayınlar yapmak ve kendisine çizilen kanunlar içerisinde hareket etmektir. Ulusal ve uluslararası alanda bu konuya ilişkin birçok yasa, kanun, tüzük, bildiri ve raporlar bulunmaktadır. Resmi bir niteliğe sahip olan bu belgelerde, tarafsız bir haber dilinin nasıl oluşturulacağı, gazetecinin haber bağlamında bilgiyi nasıl elde edeceği, bu bilgiyi nasıl kullanacağını ya da kullanamayacağına ilişkin birçok madde yer almaktadır. Ancak bu maddeler içinde en önemlilik arz eden doğru bilginin halka aktarımıdır. Bu anlamda gazetecinin doğru bilgiye ulaşması ve halka aktarması için öncelikle çeşitli türden bilgiye erişmesi gereklidir. Fakat gazetecinin bilgiye erişimi basit olmamakla birlikte, büyük zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu çalışma, gazetecilerin haber üretim sürecinde bilgiye erişimde yaşadıkları zorlukların neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu hedef doğrultusunda, gazete ve televizyonlarda muhabir olarak görev yapan 11 gazeteciyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinde yaygın olarak kullanılan web tabanlı derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Çalışmaya katılan muhabirlere e-posta vasıtasıyla iletişim kurulmuş ve önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden açık uçlu sorular sorulmuştur. Elde edilen başlıca bulgularda, gazetecilerin bilgiye erişimde yaşadığı zorlukların temel kaynağının internet ortamındaki bilgi kirliliği, vatandaşların konuşmakta çekimser kalması, özel ve kamu kurumlarındaki haber kaynaklarına ulaşılama olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Haber, Üretim, Gazeteci, Bilgiye Erişim, Zorluk.

DIFFICULTIES OF JOURNALISTS IN ACCESSING INFORMATION IN THE PROCESS OF NEWS PRODUCTION

ABSTRACT

The most fundamental duty and responsibility of the journalist are to convey the news to the public in an accurate, impartial and objective manner in line with the professional principles of journalism, to make publications with the understanding of public service and to act within the laws drawn for them. There are many laws, laws, regulations, declarations and reports on this subject in the national and international arena. These documents, which have an official nature, include many articles on how to create an unbiased news language, how the journalist can obtain information in the context of the news, and how to use this information or not. However, the most important thing among these articles is the transfer of correct information to the public. In this sense, for the journalist to reach the right information and convey it to the public, first it is necessary to access various kinds of data. Journalists' access to

information is not simple, because they may encounter great difficulties. This study aims to reveal the difficulties faced by journalists in accessing information during the news production process. In line with this goal, interviews were held with 11 journalists working as reporters in newspapers and television stations. In the study, a web-based in-depth interview technique, which is widely used in qualitative research methods, was applied. The journalists participating in the study were contacted via e-mail and open-ended questions were asked through the semi-structured interview form. In the findings, it has been demonstrated that the main source of the difficulties experienced by journalists in accessing information is information pollution in the internet environment, citizens' reluctance to speak, and the lack of access to news sources in private and public institutions.

Keywords: *News, Production, Journalist, Access to Information, Difficulty.*

GİRİŞ

Neredeyse bütün çağlarda insanoğlu bilgiye erişmek için mücadele etmiştir. Çünkü bilgi eskiden egemen gücü elinde bulunduran sınıfların denetimi ve kontrolü altındaydı; bilgide bir tekelleşme vardı. Örneğin geçmişte hükümdarlar entelektüel seviyesi ileri düzeyde olan bilim adamlarını, sanatçıları, yazarları ve aydınları kendi himayelerinde bulundurmuş ve onlara her türlü maddi imkânı sağlayarak bilgi üretmelerini istemiştir. Ancak üretilen bu bilgiler sadece egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda kullanılmış ve herkesin bilgiye erişmesine olanak tanımamıştır. Bu anlamda bilgi yalnızca üst kademelerde bulunanlara verilmiş, halkın bilgiye ulaşmaları engellenmiştir. Çünkü üretilen bilgiler en üst seviyeden en alt seviyeye kadar kimin ne kadar bilgiye sahip olacağı belirli bir kural hiyerarşisi çerçevesinde egemen sınıf tarafından belirlenmiştir. Kuralları çiğneyenler idam, hapis ve para cezalarına mahkûm edilmiştir. Tarihte egemen gücü sahip olan hükümdarlar, krallar, padişahlar, kiliseler bu ceza yöntemlerini sıklıkla kullanmıştır. Yaşanılan bu durum sonradan değişmeye başlamıştır. Antik Yunan filozoflarının, bilim adamlarının, sanatçıların Batının özellikle de Eski Yunan ile Roma dönemine ait eserleri ayrıntılı olarak incelemesi, bu eserleri tercüme etmesi ve bununla birlikte matbaanın kullanılmasıyla bilgi geniş topluluklara daha kolay bir şekilde ulaşmaya başlamıştır.

Matbaanın kullanıma girmesiyle insanlar kitaplar okumaya başlamış, eleştirel düşünme yeteneği kazanmıştır. Bilginin yanında insanlar artık var olan hegemonik sistemin varlığını sorgulamaya koyulmuştur. Burada birçok düşünür, yazar, çizer, gazeteci toplumun bilgi sahibi olması için makale, kitap, dergi, gazete gibi yayımlar yapmıştır. Bu dönemde özellikle gazeteciler kamu yararına yönelik bir gazetecilik anlayışı ile bilgiye dayalı haber yapmayı benimsemiştirler. Dolayısıyla haber üretimindeki en önemli aktörler gazetecilerdir. Çünkü gazeteciler yazılacak haberi düşünür ve haberin odak noktasından hareketle habere ilişkin her türlü bilgi, belge, veri ve görsel unsurları toplamaktadır. Başka bir deyişle gazeteciler yazacağı haberle ilgili duyduklarını, okuduklarını ve gördüklerini nesnel ve tarafsız bir şekilde araştırarak bilgileri bir araya getirerek derlemektedir. Gazetecilerin zorlu mücadeleler altında topladığı bu bilgiler yazıya dökülerek haber oluşturulur, bu oluşan haber denetleme ve doğrulama aşamalarından geçtikten sonra yayımlanabilir bir duruma gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ana teması gazetecilerin habere ilişkin bilgilere erişimleri ile ilgilidir. Amaç gazetecilerin haber üretimi sürecinde bilgiye erişimde yaşadığı zorlukların neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Amaçlanan bu hedef doğrultusunda 11 gazeteci ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada gazetecilerin görüşlerini saptamak için web tabanlı derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin seçilmesinin temel nedeni, uzak mesafeler ve zaman unsurunu ortadan kaldırarak gazetecilerle rahat bir şekilde görüşmeye olanak sağlamasındandır. Çalışma, Türkiye’de gazetecilerin bilgiye erişiminde yaşadığı mücadeleyi, engelleri, bilgiyi arama davranışlarını ve algılarını açığa çıkarması açısından önemlidir. Çünkü Türkiye’de konuya ilişkin sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

GAZETECİNİN HABERE İLİŞKİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Gazetecilikte haber, “olayın ya da olayların hikayesi ya da özeti” biçiminde tanımlanmaktadır (Tokgöz, 1994: 51). Bununla birlikte haber, önceden gerçekleşmiş veya şimdi gerçekleşecek olan veya sonradan belli bir zaman diliminde olmuş olacak olan durumla ilgili bilgileri gerçeğe en yakın bir şekilde kurgulanarak verilmesi olarak da tanımlanabilir. Girgin’e göre haber “insanların bilmek istediği her şey

haberdır” (2002: 6). Günümüzde topluma haberi aktaran en önemli meslek grubu gazetecidir. Gazeteci, haber alma, işleme, iletme, görüş, fikir belirtme görevi üstlenen, basın ve yayın organlarında çalışan ve buradan geçimini sağlayan ve çalıştığı kurumla ilgili yasalar karşısında bir konumu olan kişidir (URL-1). Bu kişinin haber yapma ile haber verme işlevini hukuka ve meslek ilkelerine uygun olarak yerine getirme sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk gazetecilik kimliğini etik ilkelere bağlılık, hukuka uygunluk gibi unsurlar üzerinden algılanmasını belirlemektedir (Koçer & Biçer, 2017: 547-548).

Gazetecinin temel görevinin ve sorumluluğunun başında, halka bilgiyi doğru, tarafsız ve şeffaf bir şekilde aktarmaktır (Yüksel, 2014). Yani halkın doğru bilgi edinmesi için gerçekleri manipüle etmeden ulaştırmaktır. Bununla birlikte toplum içinde kendini ifade edemeyen azınlık grupların seslerine yer vermesi, yapacağı haberleri kamu yararını gözeterek oluşturması gelmektedir. Bu anlamda gazeteci habere ilişkin bilgileri, doğru, tarafsız, nesnel, objektif ve dengeli olarak topluma aktarma yükümlülüğü bulunmaktadır (Cangöz, 2015). Dolayısıyla gazeteci önce halka ve gerçeğe karşı bir sorumluluğu vardır (URL-1). Ayrıca sansür konusunda da mücadele edici bir rolü üstlenmektedir. Çünkü gazeteci halka her türlü fikir, düşünce, görüş ve yenilikler ile ilgili haberleri aktarmak için özgür bir iletişim ortamı için mücadele etmektedir. Türkiye’de gazetecinin görev ve sorumlulukları, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından oluşturulan “Türkiye Gazeteciler Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nde” yer almaktadır. Bu bildirmede gazetecinin temel görevleri on yedi madde ile özetlenmiş ve ilk beş maddesi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Birinci maddede gazeteci; halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüğünü kullanırken kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçekleri çarpıtmadan aktarmak zorundadır. İkinci maddede gazeteci; başta barış, demokrasi, hukukun üstünlüğü laiklik ve insan hakları olmak üzere; insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Üçüncü maddede gazeteci; milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, dil, din, mezhep, inanç, inançsızlık, sınıf, dünya görüşü ayrımcılığı yapmadan tüm uluslar, halklar ve bireylerin haklarını tanır, saygı gösterir. Dördüncü maddede gazeteci; insanlar, uluslar ve topluluklar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Beşinci maddede gazeteci; bireylerin, toplulukların ve ulusların kültürel değerlerini, inançlarını veya inançsızlığını saldırı konusu haline getiremez, küçümseyemez, alay edemez.” (URL-1).

Bildirmede yer alan diğer maddeler ise, gazetecinin ulaştığı haberi hangi amaçlar doğrultusunda kullanacağı ya da kullanamayacağına ilişkin bilgiler verilmektedir. Ayrıca gazetecinin kamu hizmetine yönelik yapacağı faaliyetler, haber materyalleri üzerinde değişiklik yapmama, şiddeti meşrulaştırmama, düşünce özgürlüğü ve demokrasi ortamını oluşturma konusuyla ilgili bilgiler detaylandırılarak aktarılmaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Türk Basın konseyi, Medya Etik Konseyi, Ekonomi Muhabirler Derneği gibi kuruluşlar gazetecinin hak ve sorumluluklarına yönelik metinler, raporlar, bildirimler sunmakla beraber çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından da bu yapılmaktadır. Bu nedenle gazetecinin hak ve sorumlulukları her kuruluşta farklı bir görünümde olsa da temelde aynı şeyleri ifade etmektedirler. Örneğin Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından ilan edilen “Gazetecilerin Mesleki Davranış İlkeleri Bildirgesi” ile Türkiye’deki Gazeteciler Cemiyeti’nin yayınladığı “Gazetecilerin Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nin” temel ilkeleri birbirine benzer niteliktedir (Sevginer, 2012: 68). Özellikle de gazetecinin gerçekleri topluma doğru, tarafsız ve nesnel bir biçimde aktarması noktasında büyük bir benzerlik taşımaktadır. Bunun yanı sıra gazetecinin halka haberi toplumsal sorumluluk bilinciyle oluşturması da diğer ortak noktalardan bir tanesidir. Uluslararası Gazeteciler Federasyonu tarafından oluşturulan “Gazetecilerin Mesleki Davranış İlkeleri Bildirgesi” 1954 yılında gerçekleştirilen Dünya Kongresinde kabul edilmiştir. Bir sivil toplum örgütü olan bu kuruluş, gazetecilerin mesleklerine ilişkin uyması gereken görev ve ilkeleri dokuz maddede özetlemiştir. Bu maddeler bildirmede şu şekilde ifade edilmiştir:

“Birinci maddede; gazetecinin ilk görevi, gerçeğe ve halkın gerçekleri öğrenme hakkına saygı duymaktır. İkinci maddede gazeteci; bu görevi yerine getirirken, haberleri dürüst bir şekilde toplama ve yayımlama özgürlüğü ile tarafsız yorum ve eleştiri hakkı ilkelerini her zaman savunur. Üçüncü maddede gazeteci; yalnızca kaynağını bildiği olgulara uygun haber yapmalıdır. Gazeteci temel bilgiyi örtbas edemez, belgeleri tahrif edemez. Dördüncü maddede gazeteci; haber, fotoğraf ve belgeleri elde ederken yalnızca dürüst yöntemler kullanır. Beşinci maddede gazeteci; güven çerçevesinde elde edilen bilginin kaynağıyla ilgili olarak meslek sırrını korur. Altıncı maddede gazeteci; güven çerçevesinde elde edilen bilginin kaynağıyla ilgili olarak meslek sırrını korur. Yedinci maddede gazeteci; ayrımcılığın medya yoluyla daha da artırılması tehlikesine karşı uyanık olmalı ve başka şeylerin yanı sıra ırk, cinsiyet, cinsel tercih, dil, din, siyasi veya diğer görüşler ile ulusal ya da toplumsal kökene dayalı ayrımcılığa hizmet etmekten kaçınmak için azami çaba göstermelidir. Sekizinci maddede gazeteci; aşağıdaki hususları ciddi meslek suçu olarak kabul eder: -intihal, -kasıtlı yalan beyan, -iftira, bühtan, hakaret, asılsız suçlamalar, -(bir haberi veya bilgiyi) yayımlama ya da örtbas etme karşılığında herhangi bir

biçimde rüşvet alma. Dokuzuncu maddede gazeteci; adına layık olanlar, yukarıda belirtilen ilkelere sadık kalmayı görev bilir. Gazeteci, her ülkenin genel hukuk kuralları çerçevesinde, mesleki konularda –hükümetlerin ya da başka birilerinin her tür müdahalesini reddederek– yalnızca meslektaşlarının yargılarını kabul eder” (URL 2).

Gazetecinin görev ve sorumluluklarına yönelik oluşturulan bu bildirelerin yanında konuya ilişkin çeşitli görüşlerde bulunmaktadır. Örneğin, Gezgin gazetecilerin sahip olması gereken sorumlulukların şunlar olması gerektiğini ifade eder (2012: 9): “Toplumun sahip medyanın misyonuna dayalı olması, haberleşmeyle iç içe olması ve haber hazırlama organizasyonlarının yapısını belirlemiş olması, gazetecilerin kendi sistemlerinin doğru olması.” Demir ise konuya farklı bir açıdan bakmaktadır. Ona göre gazetecinin ilk görevi aktarılan gerçeğe saygı duymaktır ve gazetecinin sadece kaynağını bildiği olguları haber olarak sunması gerekmektedir (2006: 70-71). Tokgöz’de Demir’in görüşüne kısmen benzer bir görüştedir. Ona göre gazeteci doğru bilgiyi bulması gerektiği gibi, halkın iyiliğini de istemelidir (1994).

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni medyanın hayatımıza girmesiyle birlikte habercilik dijital bir ortama taşınmıştır. Bu bağlamda profesyonel haber merkezlerinde görev yapan gazeteciler, haberlerini artık geleneksel medya üzerinden değil de kendi web sitelerinde, mobil uygulamalarında ve çeşitli sosyal medya mecralarında üretmeye, paylaşmaya ve dağıtmaya başlamıştır. Çünkü yeni medyanın etkileşimlilik, anımsalılık, uzam ve zaman aşımı gibi özellikleri bulunmaktadır (Güngör, 2016: 390-393). Bu özelliklerin neticesinde gazeteciler artık yeni medya ortamında haber üretmeye başlamıştır. Bu özelliklerin yanı sıra dijital ortamda haber üretim maliyetinin düşük olması, ekonomik oluşu, haber iletilerinin anlık güncellenmesi gibi etkilerden dolayı da gazeteciler yeni medya ortamına yönelmişlerdir (Arıkan, 2020).

Yukarıda da belirtildiği gibi geleneksel medyadan yeni medya geçişle beraber haberciliğin yapıma tarzı da büyük oranda değişmiştir. Bu değişimle birlikte gazetecinin görev ve sorumlulukları yeni medya özelinde konuşulmaya başlanmıştır. Çünkü yeni medya geleneksel medyadan çok daha farklı özelliklere sahiptir. Yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran özelliklerin başında; multimedya, eş zamanlılık, hız, paket anahtarlama, karşılıklı etkileşim, hiper metin gelmektedir (Yanık, 2016). Bu özellikleri haber bağlamında sanal ağlarda kullanan gazeteci birçok problemlerle karşılaşabilmektedir. Örneğin haberin doğruluğunu teyit etmede sorun yaşayabilmektedir. Bu nedenler “sahte haber”, “hakikat sonrası çağ” ve “yankı odaları” gibi kavramlar da gündemde daha fazla yer almaya başlamıştır. Hakikat sonrası çağın önemli göstergesi olan sahte haberler de en çok dijital ortamda, yani sosyal ağlarda dolaşıma girmekte ve yaygınlaşmaktadır. Özellikle sıradan yurttaşların sosyal medyalarında paylaşmış olduğu bilgilerin ve içeriklerin doğruluğunun teyit edilmesi problemiyle yüz yüze kalabilmektedir. Öte yandan da sahte haberlerin, trollerin, bot hesapların yaymış olduğu yalan bilgilere maruz kalmaları da ayrı bir sorun olarak kendini gösterebilmektedir. Çünkü kamuoyunu yönlendirmek isteyen kişi veya gruplar haberde dezenformasyon ve misenformasyon yaparak kamuoyunun dikkatini belli bir yöne çekmeye çalışmaktadır (Tunç, 2010: 248). Dolayısıyla gazetecilerin yeni medya ortamında doğru bilgiye ulaşması oldukça zor olabilmektedir. Fakat doğrulukpayi.com, teyit.org, malumatfurus.org ve doğrula.org gibi doğrulama platformları üzerinden ulaştığı bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol edebilmektedir. Ancak bu durum gazetecilerin tam olarak doğru bilgiye ulaşmasına kısmen yardımcı olmaktadır. Bu platformlar gerçek bilgiye ulaşmaya aracılık etmektedir ama yeterli bir düzeyde değildir. Çünkü doğrulama hizmeti sunan platformlara yönelik çekimser görüşler bulunmaktadır, özellikle de “güvenirlilik” sorunun yaşanabilmesi nedeniyle yeterli bir etkinlik sağlayamayacağıdır (Kavaklı, 2019: 675). Sosyal medya gibi ortamlar manipülatife dayalı bilgilerin yayılımına büyük bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle teyit konusu her geçen gün önemli bir hale gelmekte, aynı zamanda da önemsizleştirilmekte ve birçok bağlamda ‘hakikat-sonrası siyaset’ döneminin iktidar ile muhalefetin farklı segmentlerinde yaşanmaktadır (URL 3). Özellikle sosyal medyada aktarılan bilgiler doğruluğuna bakılmadan iktidarın ya da muhalefetin haklılığını ortaya koyan ya da karşıt bir kutuplaşma yaratma dışında bir durum tanımlaması yapmamaktadır. Dolayısıyla bir politik ortamın varlığı bulunmaktadır (URL 3).

Gazetecinin görev ve sorumluluklarına yönelik oluşturulan başlıca ilkeler genellikle geleneksel medya özelinde yapılmıştır. Daha sonra gazetecinin yeni medya ortamında haber yapmaya başlamasıyla gazetecinin görev ve sorumlulukları bu ortam bağlamında yeniden tanımlanmıştır. Yeni medya

sorumluluklarının kuruluşunda gazetecilere söylenen sahip olunması gereken diğer başlıca sorumluluklar arasında şunlar yer almaktadır (Gezgin, 2012: 8-9):

1. Haberleri sunarken dürüst olmak,
2. Kimseyi kötülememek,
3. Halkın gözleri ve kulakları olmak, yani halkı aydınlatmak,
4. Hikayesini elde ettiği kaynağa karşı duyarlı olmak ve onun ihtiyaçlarını karşılamak (Ör, onun güvenliğini sağlamak),
5. Devleti desteklemek, karar aldığı ve kendince doğru olan şeyi uygulamak yer alır.

GAZETECİNİN HABER KAYNAKLARI

Gazeteciler, haber toplamada bilgiye erişmek için çok çeşitli kaynaklardan faydalanmaktadır. Haber kaynakları en temel düzeyde iki gruba ayrılmaktadır, bunlar: birinci el kaynaklar ve ikincil el kaynaklardır. Birincil el kaynaklar, olayı yaşayan, gören ve olayla alakalı bilgi verebilen kaynaklar şeklinde tanımlarken; ikinci el kaynaklar, gazetecilerin gözleyemeyecekleri olaylar ile ilgili bilgileri ikinci elden öğrenme yoluna gitme olarak tanımlanmaktadır (URL-4). Birinci el kaynaklar genellikle hükümetin bakanlık kanadında bulunan bakanlar ve üst düzey mevkide bulunan seçkin kişiler olmaktadır. İkinci el kaynaklar ise büyük oranda sivil toplum örgütleri, kamu ve özel işletmeler, ulusal ve uluslararası haber ajansları, kitle iletişim araçları ve çeşitli büyük kuruluşların yayınladığı basın bildirimleri, açıklamalar ve raporlardır.

Gazeteciler için bilgiyi toplamada ve bilgiye dair ayrıntılara ulaşmada birincil ve ikincil kaynaklar önemlidir. Bununla beraber yapısal bakımdan haber kaynakları da gazeteciler için değerlidir. Yapısal bakımdan haber kaynakları beş sınıfa ayrılmaktadır; (1) resmi kaynaklar, (2) özel kaynaklar, (3) haber ajansları, (4) ulusal ve uluslararası kaynaklar ve (5) diğer kaynaklardır. Resmi kaynaklar, devlet tarafından kurulan örgütler ve kurumlardır, aynı zamanda uluslararası kamu kurumlarıdır. Örneğin, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler. Özel kaynaklar, devlet dışı özel kurumlar ve işletmelerdir. Örneğin dernek, sendika, vakıf gibi çeşitli sivil toplum örgütleridir. Haber ajansları, 1835'ten beri amacı haber üreten kurumlara haber bulma ya da bu haberi geniş bir biçimde yayma görevini yapmaktadır (Talay, 2019: 38). Ulusal ve uluslararası haber ajanslarının başında Türkiye'de Anadolu Haber Ajansı ve Demirören Haber Ajansı, ABD'de Associated Press Haber Ajansı ve İngiltere'de Reuters Haber Ajansı gelmektedir. Ulusal ve uluslararası kaynaklar, radyo, televizyon ve gazete gibi kitle iletişim araçları da bazen haber kaynağı olabilmektedir. CNN, BBC, ABC, CBS, USA Today, Wall Street Journal, Washington Post gibi radyo, televizyon ve gazete yayın organları diğer yayın organlarına abone yöntemiyle haber aktarmaktadır (URL-4). Diğer kaynaklar ise yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle internet ve sosyal medya birer haber kaynağına dönüşmüştür. Seçkin kişiler, ünlüler, sıradan yurttaşlar ve çeşitli kurumlar internet ve sosyal medya üzerinden duygularını, düşüncelerini, fikirlerini ve ideolojilerini açıklayarak bir haber kaynağı haline gelmiştir. Gazetecilerin yazılı ve görsel kaynaklara erişimini sağlayan sosyal medya araçları, hızlı erişim ve eş zamanlılık gibi özellikleri sebebiyle vazgeçilemez bir kaynak durumuna dönüşmüştür (Duman, 2019: 1640).

GAZETECİNİN HABER TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Yazılacak habere ilişkin bilginin elde edilmesinde gazeteciler kaynaklara ulaşarak bilgi toplamaktadır. Bu anlamda kaynaklardan alınacak bilgiler çeşitli toplama yöntemlerinden en uygun olanı tercih edilerek yapılmaktadır. "Haber toplama yöntemlerinin en önemlileri gözlem, görüşme ve röportajlar, araştırma ve arşivcilik ve istihbaratlardır" (Birsen, 2013: 8). Gözleme dayanılarak yapılan haber toplama yönteminde, gazeteci bizzat yaşanan olayın içindedir. Olayları yerinden gözlemleyerek bilgiyi toplamaktadır. Örneğin bir gazetecinin kongre, seminer, tören, sempozyum, genel kurul toplantılarına, sosyal ve kültürel etkinliklere katılarak burada yaşanan olayları izleyerek bilgiyi toplamaktadır.

Gazeteci, bilgiye ulaşmak için çıplak bir gözle izleme yöntemini kullanmakla birlikte elinin altında bulundurduğu akıllı telefon, kamera gibi çeşitli kayıt cihazlarıyla bilgileri depolamaktadır. Diğer bir haber toplama yöntemi olan görüşme ve röportajda, gazeteci olay yerinden gözlem yapamadığı veya o ortamda bulunmadığı durumda olay yerinde olan kişi ve kişilerle görüşme ve mülakat yaparak bilgileri toplamaktadır. Gazeteci görüşme ve mülakatta bir konu hakkında veya birkaç sorun üzerinde kişi ya da kişilerle konuşma yapmaktadır. Bu konuşulan kişiler sıradan kişiler olabildiği gibi uzman kişilerde olabilmektedir. Dolayısıyla gazeteci kişilerle yapılan konuşmalar neticesinde habere ilişkin bilgi toplayabilmektedir. Araştırılan bilginin konusu genellikle yer, olay, kurum ve insan ile ilgilidir. Başka bir haber toplama yöntemi olan araştırma ve arşivciliktir. Gazeteciler bilgi, belge ve her türlü bilgiyi toplamada arşiv, kütüphane, internet ve dokümantasyon merkezlerinden büyük ölçüde faydalanmaktadır (URL-4). Bu toplama yönteminde, gazeteciler olayları derinlemesine araştırma yaparak gizli, saklı kalmış olayları gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan haberler kamu yararına yönelik bir hizmettir, çünkü toplum içinde meydana gelen yolsuzluklar, skandal nitelikteki eylemler, gayrimeşru olmayan durumlar halka bildirilmektedir. İstihbarat yöntemiyle haber toplama, gazeteciler için çok önemli bir haber kaynağıdır. Örneğin “medya organizasyonlarına gelen telefon, faks, mail mesajları ya da ziyaretçilerin haber yapılması için verdiği bilgiler birer istihbarattır” (Birsen, 2013: 10). Genellikle gazeteciler bilgiyi kendileri toplamaktan ziyade farklı mecralardan bilgi onlara gelmektedir.

GAZETECİLERİN BİLGİYE ERİŞİMİ KONUSUNA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Türkiye’de haber üretimi sürecinde gazetecilerin bilgiye erişim konusuna ilişkin nadir çalışmalardan bir tanesi Önal’ın (2008) “Türkiye’de Gazetecilerin Bilgi Gereksinimlerinin ve Arama Davranışlarının Değerlendirilmesi” isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada Önal, gazetecilerin bilgiye ulaşma ihtiyacı ile arama davranışını gözler önüne sermektedir. Çalışmada, ulusal gazetelerde çalışan 217 gazetecinin bilgi ihtiyaçları, bilgi kaynaklarına erişimi ve bilgi merkezlerinden faydalanma biçimleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda, gazetecilerin kütüphane ile arşiv merkezlerinde bilgiye erişimde yaşadıkları başlıca engellerin bilgi ve belgeye anında erişememe, araştırılan kaynağın ortada olmaması, gazetecilerin bilgi hizmetlerini yeterince kullanmayı bilememesi ve ana bilgiye erişememe gibi problemler olduğu saptanmıştır (Önal, 2008).

Bilgiye erişim konusunda Önal’ın diğer bir önemli çalışması ise “Haberin Geleceği: Gazetelerle İlgili Bilgi Hizmetlerinin Yapılanması ve Kullanımı” adlı çalışmasıdır (2007). Önal çalışmada, Ankara ilinde temsilcilik büroları bulunan 6 ulusal gazetenin yetkilileriyle görüşme ve yazılı ankete dayanan bir mülakat yapmıştır. Çalışmanın temel amacı, haber sağlama hizmetlerinin geleceğiyle bugününe ilişkin durumu incelemektir. Yapılan inceleme de bilgi teknolojilerinin ilerlemesiyle kütüphanelere düşen görevin arttığı, bu artışın da gazete bilgilerinin yaygınlaştırılmasında ve bilgiye erişimin kolaylıkla ulaşılmaya olanak sağladığı tespit edilmiştir (Önal, 2007).

Gazetecilerin bilgiye erişimi konusu hakkında yapılan diğer bir önemli çalışma da Çiçek’in “Gazete İşletmelerinde Belge – Bilgi Hizmeti” başlıklı yüksek lisans tezidir (1993). Çiçek, tezinde gazete işletmelerinde yer alan gazete bilgi merkezlerinin özelliklerini ortaya çıkarmak ve bu özellikleri kendi içinde tartışmak ve ortaya çıkan problemlere de öneriler oluşturmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, gazetecilerin bilgi kaynaklarını yeterli düzeyde kullanamadıkları, gazete bilgi merkezlerine istenildiği kadar değer verilmediği, onların kurulumu ve gelişimi için destek verilmediği gözlemlenmiştir (Çiçek, 1993).

Garrison’ın “Gazetecilerin Çevrimiçi Bilgi Toplama Sorunlarına İlişkin Algıları” başlıklı makalesi, teknolojik araçlar ile çevrimiçi ortamlarda bilgi toplama konusuyla ilgilidir. Makalede Garrison, gazetecilerin World Wide Web’i ve çevrimiçi kaynakları bilgi toplamak ve bilgiye erişmek için ne tür bir biçimde kullanıldığını ortaya çıkarmayı ve gazetecilerin yeni iletişim araçlarında karşılaştıkları problemleri tespit etmeyi hedeflemiştir (Garrison, 2000). Araştırmada, gazetecilerin teknolojik ortamda karşılaştığı sorunların başında; doğrulama, güvenilirlik, kaynak kullanımı ve web adresleri bulma zorluğu olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte gazetecilerin web ortamında kaynaklar elde ettiği, derin yapılan araştırmalarla zor olan gerçeklerin bulunabileceği ve çevrimiçi kaynakların haber odalarına bütünsel bir biçimde entegre edilebildiği saptanmıştır.

“Kuveytli Gazetecilerin Bilgi Arama Davranışları” isimli makale çalışmasında Anwar, Al-Ansarı ve Abdullah ise Kuveyt’te görev yapan gazetecilerin bilgi arama davranışlarını ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Araştırmada, gazetecilerin resmi ve gayri resmi birçok kaynaklardan bilgiler topladığı tespit edilmiştir (Anwar, Al-Ansarı, Abdullah, 2004). Aynı zamanda gazetecilerin büyük çoğunluğunun interneti bir bilgi kaynağı olarak kullandığı belirlenmiştir.

Singh ve Sharma’nın “Gazetecilerin Bilgi Arama Davranışları” başlıklı makalelerinde, Hindistan’ın Delhi şehrinde görev yapan gazetecilerin bilgi arama davranışları incelenmiştir. Çalışmada, gazetecilerin bilgi edinme kaynaklarının sözlükler, süreli yayınlar, gazetelerin güncel sayıları olduğu; gazetecilerin karşılaştıkları zorluklarında bilgiyi aramak ve bulmak için zaman azlığı, bilginin birçok kaynağa dağılması, modern iletişim araçlarının yokluğu, hazır olmayan bilgiler ve kütüphane hizmeti eksikliği olduğu saptanmıştır (Singh & Sharma, 2013).

YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinde yaygın olarak kullanılan web tabanlı derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Derinlemesine görüşme, araştırmacının görüşmeyi gerçekleştirdiği bireyden aldığı yanıtları kategorileştirerek ve o yanıtlardan hareket ederek yeni sorularla konuyu daha ayrıntılı bir biçimde çözümlenmeye çalıştığı esnek ve bilinmeyenleri ortaya çıkaran keşfedici bir veri toplama tekniğidir (Tekin, 2006). Bu teknikte, araştırmacı belli bir konu hakkında görüşme yaptığı kişinin o konu hakkındaki anlam dünyasını, algılarını, duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, deneyimlerini, yaşadığı olayları ortaya çıkarabilmektedir. Görüşmenin üç türü bulunmaktadır, bunlar; yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşmedir. Çalışmada, bu görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı soruları önceden hazırlamaktadır, bununla birlikte araştırmacı görüşmenin akışı doğrultusunda farklı veya alt sorularla görüşmenin akışını yönlendirebilmektedir ve kişinin yanıtlarını detaylandırmasını isteyebilmektedir (Türnüklü, 2000: 547).

Çalışmanın amacı, gazetecilerin haber üretimi sürecinde bilgiye erişimde yaşadığı zorlukların neler olduğunu açığa çıkartmaktır. Bu bağlamda araştırmanın evrenini gazete ve televizyon; örneklemini ise Türkiye’nin İstanbul, Trabzon ve Gaziantep illerindeki gazete ve televizyonlarda gazetecilik mesleğini icra eden 11 muhabir oluşturmaktadır. Çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi ile İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü alanında mezun olmuş ve gazeteci olarak çalışan medya profesyonelleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmaya dahil olan 11 gazeteciye e-posta aracılığıyla iletişim kurularak önceden hazırlanan açık uçlu sorular sorularak derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeye katılan gazetecilerin kişiliklerinin, özelliklerinin ve niteliklerinin açığa çıkmaması adına kişisel kimlikleri gizli tutulmaktadır, bu nedenle gazetecilere G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G10 ve G11 biçiminde bir kodlama tekniği uygulanmıştır.

Çalışmada, gazetecilerin haber üretimi sürecinde bilgiye erişimde yaşadığı zorlukların neler olduğunu tespit etmek amacıyla gazetecilere şu sorular yöneltilmiştir:

1. Günlük ve haftalık ortalama kaç habere gidiyorsunuz?
2. Genellikle hangi türden haberler yapmaktasınız?
3. Kamu ve özel kurumlar hakkında yapacağınız haberlere ilişkin bilgi edinmede ne gibi zorluklarla karşılaşmaktasınız?
4. Sıradan vatandaşlarla ilgili yapacağınız haberde bilgiye erişimde yaşadığınız temel problemler nelerdir?
5. Haber bağlamında internet ortamında istenilen bilgiye ulaşmanıza engel olan faktörler nelerdir?

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak katılımcıların çalıştıkları gazete ve televizyon kurumlarının adı verilmiştir. Bunun ardından katılımcılara önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular

sorulmuştur. Sonrasında ise katılımcıların verdikleri cevaplardan hareketle elde edilen bulgular ortaya konulmuştur. Çalışmada gazetecilere; ortalama kaç habere gittikleri, hangi türden haberler yaptığı, kamu ve özel kurumlar, sıradan yurttaşlar ve internet ile ilgili yaptıkları haberlere ilişkin bilgiye erişmede yaşadığı zorlukların neler olduğuna yönelik sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeye katılan gazetecilerin yedisi gazetede, dördü televizyonda çalışmaktadır. Katılımcılar; Hürriyet, Sabah, Karınca, Özgür Gelecek, Yeni Gün, Gaziantep 27 gazetelerinde çalışmaktadır. Katılımcılardan iki muhabir Karınca gazetesinde beraber çalışmaktadır. Televizyonda çalışan katılımcılar; TV5, TRT, Kuzey Web TV ve Haber61 TV kanallarında görev yapmaktadır.

1. Gazetecilerin Günlük ve Haftalık Gittikleri Haber Sayıları

Çalışmaya katılan gazetecilerin *Günlük ve haftalık ortalama kaç habere gidiyorsunuz?* sorusuna verdikleri yanıtlardan bazıları şöyledir:

G1: “Günlük bir habere, haftada ortalama altı habere gidiyorum. Ama bu rakam bazen çok değişken olabiliyor.”

G5: “Haftada üç veya dört habere gidiyorum.”

G7: “Spor müsabakalarının sıklığı nedeniyle haftada 1 kere habere gidiyorum.”

G10: “Editör ve muhabir olarak çalıştığım için ayda bir özel habere gidiyorum.”

Gazetecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar değişkenlik göstermektedir. G1, G5, G7, G10 gibi diğer katılımcı gazetecilerde benzer şekilde yanıtlar vermiştir. Dolayısıyla bütün gazetecilerin günlük ve ortalama haber sayısının aynı olmadığı saptanmıştır. Çünkü gazetecilerin muhabirliğin yanında editör, uzmanlaştığı alan, sosyal medyadan haber toplama gibi görevleri de ekstradan yapması nedeniyle bu değişkenlik göstermektedir.

2. Gazetecilerin Yaptıkları Haber Türleri

Çalışmaya katılan gazetecilerin *Genellikle hangi türden haberler yapmaktasınız?* sorusuna verdikleri yanıtlardan bazıları şöyledir:

G2: “Daha çok güncel, ekonomi-emek ve siyasi haberler yapıyorum.”

G4: “Sıklıkla polis adliye ve güncel olan haberler ile ilgili haber yapıyorum.”

G9: “Çoğunlukla spor, ancak dönem dönem kültür-sanat, sağlık ve life- style denen farklı haberleri de yayına hazırlıyorum.”

G11: “Siyaset haberleri yapıyorum. Bunun yanında ekonomi, teknoloji, eğitim.”

Gazeteciler genellikle tek bir konu özelinde haberler yapmamaktadırlar. Yukarıda verilen yanıtlardan da anlaşıldığı gibi çeşitli türden haberler oluşturmaktadırlar. Tüm diğer gazetecilerde aynı türden cevaplar vermiştir. Sonuç olarak, gazetecilerin yalnızca bir konu özelinde uzmanlaşmadığını anlamak mümkündür.

3. Gazetecilerin Habere İlişkin Kamu ve Özel Kurumlardan Bilgi Edinme Zorlukları

Çalışmaya katılan bütün gazetecilerin *Kamu ve özel kurumlar hakkında yapacağınız haberlere ilişkin bilgi edinmede ne gibi zorluklarla karşılaşmaktasınız?* sorusuna verdikleri cevaplar tabloda şu şekildedir:

Tablo 1. Gazetecilerin Kamu ve Özel Kurumlardan Bilgi Edinme Zorlukları

G1	Özel kurumların hakla ilişkiler bölümünde uzman kişilerin çalışmaması ve bu kişilerin medyanın çalışma usullerini bilmemeleri nedeniyle iletişim bozukluğu olması. Kamu kurumların resmi izin şartı istemesi, izin almanın uzun zaman alması. Kamu kurumların basından çekinmesi, haber yapılmasına sıcak bakılmaması.
G2	Kurumların haber kaynaklarını ulaşamamak. Telefonların açılıp geri dönüşlerin olmaması, gelen cevapların ise geç gelmesi.
G3	Kurumlardan randevu alınmaması. Kurum çalışanlarından bilgi almak istenildiğinde güvenlik tarafından binadan atılmak. Yetkililerin hoş olmayan davranışlar göstermesi. Bazı kurumların yüz kızartıcı suç işlediğinde konu hakkında bilgi vermemesi.
G4	İki kurumunda tanıtım bültenlerinde ve web sitelerinde yeterli bilgiye yer vermemesi.
G5	Kurumların haber kaynağına ulaşamamak. Kamu ve özel kurumların web sayfalarında yaptıkları araştırma verilerini silmesi.
G6	Kurumların çok fazla prosedürleri olması, konuşmaması, tehdit etmesi.
G7	Haber kaynağının yoğun olması ya da görüşmek istememesi. Yazılı, görsel, evrak vb. materyallerin izne bağlanması.
G8	Kamu memurlarının mesleki kuralları gereği bilgi vermeden çekinmesi. Özel kurum çalışanlarının kurumu eleştirmede bilgi vermesi.
G9	Çalıştığınız kurumun haber kaynakları tarafından ciddiye alınmaması. Çalıştığınız kurumun ciddi bir ağırlığı olması durumunda haber kaynaklarının gazetecileri önemsememesi.
G10	Kurumların sadece kendi lehine açıklamalar yapması.
G11	Özel kurumların eksik bilgi vermesi, konuyu dolambaçlı anlatması, soru seçmesi, cevap vermemesi.

Tablo 1'e bakıldığında gazetecilerin çoğunlukla konuya ilişkin çeşitli türden yanıtlar verdiği tespit edilmiştir. Bazı gazetecilerinde benzer nitelikte cevaplar verdiği saptanmıştır. G2, G5 verdikleri yanıtlarda kurumların haber kaynaklarına ulaşamadıklarını, G7'de haber kaynağının yoğun olması ya da görüşmek istememesinden dolayı bilgiye erişemediklerini söylemiştir. Ayrıca G2 kurumların telefonları açıp geri dönüşler yapmaması, yapılırsa bile cevapların geç geldiğini ifade etmiştir. G5 de kamu ve özel kurumların yaptıkları araştırma verilerini ve bu verilerin sonuçlarını web sitelerinde yayınladıktan belirli bir süre sonra silindiğini belirtmiştir. G7 ise görsel, yazılı ve evrak gibi unsurların izne tabi olduğunu söylemiştir. G1 de G7 gibi benzer bir yanıtla kurumların bilgiye ilişkin izin şartı koyduğunu, izin almanın da uzun sürdüğünü ifade etmiştir. Aynı zamanda G1, özel kurumların halkla ilişkiler departmanında görev yapan kişilerin alanında uzman olmaması sebebiyle iletişim kopukluğunun yaşanması. Ayrıca kurumların basından çekinmesi, haber konusu olmaya olumlu

bakmamalarından dolayı bilgiye erişmede zorluk yaşadığını belirtmiştir. G3 de konuya ilişkin olarak, kurumlardan randevu alamadığını, kuruma gittiğinde bilgi almak istediğinde güvenlik güçleri tarafından binada dışarı çıkartıldığını, yetkililerinde kendisine hoş olmayan davranışlarda bulunduğunu, bazı kurumların ise suçlu olduğu konulardan dolayı bilgi vermediklerini aktarmıştır. G4 ise kurumların web sitelerinde, tanıtım bültenlerinde yeterli düzeyde bilgilerin yer almadığını belirtmiştir. G6 da kurumların çok sayıda prosedürü olduğunu, kurumların konuşmadıklarını ve kendilerinin tehdit edildiklerini söylemiştir. Kamu kurumunda çalışan memurların mesleki kuralları gereği bilgi vermediklerini ifade eden G8 de, özel kurumlarda çalışan görevlilerin kurumu eleştirmede bilgi verebildiklerini dile getirmiştir. Yani çalışan görevli kurum hakkında sadece olumlu konuşabilmektedir, tersini ise yapmamaktadır. Haber kaynaklarının gazetecilerin çalıştıkları kurumlara göre ciddiye alınıp alınmadığını söyleyen G9 da gazetecinin önemli bir kurumda çalıştığı durumda haber kaynaklarının onları önemsediklerini belirtmiştir. Bununla beraber G10’da kurumların yalnızca kendi yararına yönelik bilgileri açıkladıklarını, G11’inde kurumların soru seçtiğini, soruları yanıtlamadıkları, konuları döndürdüklerini ve eksik bilgi verdiklerini söylemiştir. Verilen cevaplarda görüldüğü gibi gazetecilerin kamu ve özel kurumlardan bilgi edinmede en çok yaşadıkları zorlukların başında haber kaynaklarına ulaşamama gelmektedir. Hemen sonrasında yukarıda ifade edildiği gibi çeşitli türden olumsuz durumlarla karşılaşmaktadır.

4. Gazetecilerin Habere İlişkin Vatandaşlardan Bilgi Edinme Zorlukları

Çalışmaya katılan bütün gazetecilerin *Sıradan vatandaşlarla ilgili yapacağınız haberde bilgiye erişmede yaşadığınız temel problemler nelerdir?* sorusuna verdikleri cevaplar tabloda şu şekildedir:

Tablo 2. Gazetecilerin Vatandaşlardan Bilgi Edinme Zorlukları

G1	Röportaj sırasında vatandaşların futbol ve magazin konularında yorum yapması ama siyaset konusunda konuşmaması.
G2	Röportaja çıkıldığı durumda genellikle vatandaşların konuşmaması. Bazı vatandaşların muhabire yönelik fiziksel güç kullanması.
G3	İnsanların konuşmaktan çekinmesi ve agresif tavırlar sergilemesi.
G4	Vatandaşların objektif olmaması.
G5	Vatandaşların görüşlerini aktarmakta zorlanması. Vatandaşların görüş bildirdiklerinde kendilerine bir zarar geleceğini düşünmesi.
G6	Vatandaşların konuşmaktan çekinmesi. Sokak röportajında güvenlik ve zabıta görevinde olan vatandaşlar tarafından engellenmesi.
G7	Vatandaşların bilgi vermemesi ya da doğru bilgi aktarmaması.
G8	Vatandaşların siyasi konularda kendine oto-sansür uygulaması ve konuşmaması. Vatandaşların gazetecilerin çalıştığı kuruma ideolojisinin ters düşmesi durumunda konuşmaması ya da sınırlı bilgi vermesi.
G9	Vatandaşların ilgili olduğu haberlerde konuşması.
G10	Vatandaşların kendi lehine bilgiler vermesi, aleyhinde konuşmaması.
G11	Vatandaşların haber esnasında fotoğraf çekimini engellemesi, alandan muhabirleri uzaklaştırması ve bilgi verecek insanların konuşmalarını engellemesi.

Tablo 2 değerlendirildiğinde, gazetecilerin habere ilişkin vatandaşlardan bilgi edinmede zorlandığı durumların başında vatandaşların konuşmaktan çekinmesi gelmektedir. Bu durum özellikle G1, G2, G3, G6, G7, G8 katılımcıları tarafından belirtilmiştir. G1 ve G8 vatandaşların siyasi konularda konuşmadığına yönelik bir değerlendirmede bulunmuştur. G2, bazı vatandaşların muhabirlere fiziksel güç kullandığını, G3 ise vatandaşların agresif davranışlar sergilediğini söylemiştir. Konuya ilişkin G4 de vatandaşların fikirlerini beyan etmede objektif olmadığı yönünde bir yorumda bulunmuştur. G5'e göre vatandaşlar kendilerini ifade etmekte zorlanıyor ve duygularını, görüşlerini aktardıklarında kendilerine bir zarar geleceğini düşünmektedirler. Sokak röportajlarında engellendiklerini ifade eden G6 da bu engelleri yapan vatandaşların zabıta ve güvenlik güçleri olduğunu belirtmiştir. G7 vatandaşların doğru bilgi aktarmadıklarını, G8 vatandaşların muhabirlerin çalıştığı medya kurumu ile ideolojisinin zıt olduğu durumda konuşmadığını veya sınırlı bilgi verdiğini aktarmıştır. G9 vatandaşların kendilerinin ilgili olduğu haberlerde konuştuklarını, G10 vatandaşların kendi lehine bilgiler verdiğini, G11 vatandaşların haber anında muhabirleri olay yerinden uzaklaştırmaya çalıştıklarını, fotoğraf çekimine izin vermediklerini, bilgi verecek olan insanların konuşmalarına müsaade etmediklerini belirtmiştir.

5. Gazetecilerin Habere İlişkin İnternet Ortamında Bilgi Edinme Zorlukları

Çalışmaya katılan bütün gazetecilerin *Haber bağlamında internet ortamında istenilen bilgiye ulaşmanıza engel olan faktörler nelerdir?* sorusuna verdikleri cevaplar tabloda şu şekildedir:

Tablo 3. Gazetecilerin İnternet Ortamında Bilgi Edinme Zorlukları

G1	Bilgi kirliliğinin çok fazla olması.
G2	İnternette eksik bilgi olması. Bilgi kirliliğinin olması.
G3	İnternetin geniş bir yelpazeye sahip olması. Spesifik konuya ilişkin bilginin zor bulunması.
G4	Web sitelerinde yeterli bilginin olmaması. Firmaların kampanya ve kataloglarında yeterli bilgi olmaması. Haber bülten ve bildirimlerde detaylı bilgi olmaması.
G5	Web sayfalarına erişim engeli konulması. İnternet sayfalarının yanlış yönlendirmesi.
G6	İnternette doyurucu bilginin olmaması. Yarım ve eksik bilgi olması.
G7	Bilgi kirliliği ve arşiv eksikliği. İnternet ortamında bilgilerin güncellenmemesi, yazım yanlışlarının olması.
G8	İnternet sitelerine erişim engeli konulması. İnternetin yavaşlatılması.
G9	İnternetin kesin ve doğru bilgi vermemesi. Sitelerin güncellenmemesi.
G10	Takip edilen sayfaların istedikleri yönde bilgi aktarması.
G11	Bilgi kirliliğinin olması.

Tablo 3 bakıldığında, gazetecilerden G1, G2, G7, G11 haber bağlamında internet ortamında bilgi edinmede yaşadıkları zorlukların başında bilgi kirliliği geldiğini ifade etmiştir. Bununla beraber G2 internette eksik bilgilerin aktarıldığını, G7 de internette arşiv eksikliğinin, bilgilerin güncellenmediğini, yazım yanlışlarının olduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak G3, internetin geniş bir alana sahip olması nedeniyle spesifik konulara ilişkin bilgi edinmede zorluk yaşadığını söylemiştir. Web sitelerinde

yeterli düzeyde bilginin olmadığını belirten G4 de, çeşitli firmaların kampanya ve kataloglarında doyurucu bilgilerin yer almadığını, internet ortamında bilgilerin güncellenmediğini ve yazım hatalarının olduğu yönünde bir görüş bildirmiştir. G9 da G4 gibi internet sitelerinin güncellenmediğini ifade etmekle birlikte internetin kesin ve doğru bir bilgi vermediğini söylemiştir. G6 da G4 gibi internette doyurucu bilginin olmadığını söylemekle beraber eksik bilgilerin olduğunu belirtmiştir. G5 ise, web sayfalarına erişim engeli konulduğunu, internet sayfalarının yanlış yönlendirmelerde bulunduğuna yönelik bir yorumda bulunmuştur. Benzer şekilde G8 de internet sitelerine erişim engeli konulduğunu, ayrıca internetin yavaşlatıldığına ilişkin bir değerlendirme yapmıştır. G10 da takip edilen sayfaların kendi isteklerine göre bilgi aktardığına ilişkin bir beyanda bulunmuştur. Sonuç olarak, gazeteciler internet ortamında en çok bilgi kirliliği ile karşılaşması sebebiyle bilgiye erişimde zorluk yaşamaktadır. Sonrasında yukarıda belirtildiği gibi çeşitli türden problemlerle yüz yüze kalmaktadır.

SONUÇ

Dünyada yaşanan olaylara ilişkin bilgi aktarımı genellikle haberler üzerinden yapılmaktadır. Basın, yayın gibi iletişim organlarıyla aktarılan her türlü bilgiye dayalı haber özellikle de gazeteci tarafından topluma iletilmektedir. Bu anlamda gazeteci toplumun geneline, vatandaşların bütününe yönelik bir kamusal yayıncılık yapmaktadır. Dolayısıyla kendi ülkesindeki halkın haber almasını sağlamakta, kültürel çeşitliliğini korumakta, demokratikleşmesini hızlandırmaktadır. Bunun yanında halkını eğitim, sanat, kültürel alanda çağdaş bir seviyeye taşıyacak bir bilinç oluşturmaktadır. Aynı zamanda halk adına denetleme, eleştiri, gündem oluşturma, kamuoyu yaratma, eğlendirme, sosyal bütünleşme işlevini de yerine getirmektedir. Nitekim gazeteci bu kamu hizmetini yaparken belirli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunun başında da gazetecinin meslek ilkeleri doğrultusunda haberi doğru, tarafsız, nesnel, objektif ve dengeli bir şekilde halka aktarmasıdır. Bu minvalde özellikle önemli olan halkın doğru habere ulaşmasıdır. Gazeteci haberde yer alan bilgileri çarpıtmadan, manipüle etmeden herhangi bir erozyona uğratmadan halka iletmelidir. Bu sebeple hem ulusal hem de uluslararası kuruluşlar gazetecilik meslek ilkelerinin neler olduğunu, gazetecinin hak ve sorumluluklarına ilişkin birçok bildiri ve rapor yayınlamışlardır. Özellikle bu bildiri ve raporlar geleneksel medya haberciliği için oluşturulmuştur. 1980 öncesi ve sonrasında bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan ilerlemeler birlikte kendini ortaya koyan yeni medya, haberciliği güçlü bir biçimde etkilemiştir. Dolayısıyla geleneksel medya haberciliğinde olduğu gibi, yeni medya ortamında da gazetecinin hak ve sorumluluklarına yönelik ilkeler ortaya konulmuştur. Bu ilkelerin en başında gazetecinin sunduğu haberi doğru bir biçimde sunmasıdır.

Gazeteci doğru bilgiye ulaşmakla yükümlüdür ancak bu bilgiye ulaşmak içinde öncelikli olarak bilgiye erişmelidir. Bu erişimde genellikle kolay bir şekilde gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, gazetecilerin haber üretimi sürecinde bilgiye erişimde yaşadığı zorlukların neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla gazete ve televizyonda muhabir olarak çalışan 11 gazeteciyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma sonucunda, gazetecilerin en çok haber kaynaklarına ulaşamaması, vatandaşların konuşmaktan çekinmesi ve internet ortamında bilgi kirliliğinin olması sebebiyle bilgiye erişimde zorluklar yaşadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda gazetecilerin çeşitli negatif durumlarla karşılaşması sonucunda da bilgiye erişimde zorluklar yaşadığı saptanmıştır. Bunlar fiziksel şiddet, sözlü taciz, yanıt alamama, araç ve gereçlere zarar vermedir.

Çalışmada elde edilen bulgular, daha önce bu konuya ilişkin yapılan bazı çalışmalarda ulaşılan sonuçlarla benzerdir. Örneğin, Garrison'nun 2000 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında çevrimiçi ortamda doğru ve güvenli bilgiye erişimde gazetecilerin zorluk çektiğini saptamıştır. Ayrıca gazetecilerin web ortamında detaylı bir araştırma neticesinde gerçek bilgiye ulaştığını gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışmada da aynı şekilde gazetecilerin internet ortamında bilgi kirliliğine maruz kalması nedeniyle doğru bilgiye erişemediği ancak ayrıntılı bir tarama sonucunda gerçek bilgiye ulaşabildikleri sonucuna varılmıştır. Anwar, Al-Ansarı ve Abdullah 2004 tarihinde yaptıkları çalışmada gazetecilerin çoğunun interneti bir bilgi kaynağı olarak kullandıklarını belirledikleri gibi, bu çalışmada aynı durumu belirlemiştir. 2013'te Singh ve Sharma'n tarafından yapılan çalışma ile bu araştırmanın benzer sonuçlarından biri, bilginin birçok kaynağa dağılmasından dolayı gazetecilerin gerçek bilgiye ulaşmalarının zorlaşmasıdır.

Bu çalışma ile önceden bu konuya yönelik gerçekleştirilen bazı çalışmalarda varılan sonuçlar arasında farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar çalışma konusu bakımından da aynı şekildedir. Bu çalışma gazetecilerin bilgiye erişimde yaşadıkları zorluklara odaklanırken, diğer yapılan çalışmalarda arşiv kullanma, kütüphane merkezlerinde bilgiye erişim, gazetede bilgi merkezlerinin özelliklerini ortaya çıkarma konusuna odaklanmaktadır. Önceki çalışmalarda gazetecilerin kütüphanelerde bilgiye erişiminin kolaylaştığı ancak bilgi merkezlerinin yeteri düzeyde desteklenmediği ve gelişimine katkı sağlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan da gazetecilerin bilgiye dayalı teknolojik araçları kullanmada çok iyi olmadığı gözlemlenmiştir. Bu çalışma Türkiye’de gazete ve televizyonda çalışan gazetecilerin bilgiye erişimde yaşadıkları zorlukları, engelleri, bilgiyi arama davranışlarını ve algılarını ortaya çıkarması açısından literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Çünkü Türkiye’de bu konuya ilişkin çalışmaların çok az bir sayıda olduğu yapılan tarama sonucunda görülmüştür. Konuya yönelik doğrudan çalışmaların genellikle yabancıların kendi ülkelerinde ya da farklı ülkelerde gerçekleştirdikleri araştırmalarda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Anwar, M. A., Al-Ansari, H. ve Abdullah, A. (2004). “*Information Seeking Behaviour Of Kuwaitij Journalists*”. *Libri*, 54(4), 228–236.
- Arıkan, B.A. (2020). *Yeni Medya Trendleri Yeni Medya, İletişim, Teknoloji ve İş Dünyası İçin Perspektifler*. İstanbul: Hiperlink.
- Birsen, H. (2013). *Haber Toplama. H. Birsen. (Ed.), Haber Toplama Teknikleri. (2-19)*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Cangöz, İ. (2015). *Değişen Anlam ve Değerleriyle Gazetecilik*. Ankara: Sınırsız.
- Çiçek, N. (1993). “*Gazete İşletmelerinde Belge –Bilgi Hizmeti*”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, V. (2006). *Medya Etiği*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Duman, K. (2019). “*Haber Kaynağı Olarak Sosyal Ağların Kullanımı: Türk İnternet Haber Siteleri Üzerine Bir Analiz*”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(3), 1637-1654.
- Garrison, B. (2000). “*Journalists’ Perceptions Of Online Information-Gathering Problems*”. *Journalism & Mass Communication Quarterly Dergisi*, 77(3), 500-514.
- Gezgin, S. (2012). “*Basının Sorumlulukları*”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi/ Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (4), 5-14.
- Girgin, A. (2002). *Haber Yazmak*. İstanbul: Der Yayınevi
- Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kavaklı, N. (2019). “*Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit/Doğrulama Platformları*”. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 663-682.
- Koçer, M. & Biçer, A. (2017). “*Erciyes Üniversitesi Öğrencilerinin Gazeteci Kimliği Algılamaları*”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(12), 543-565.
- Önal, İ. (2007). “*Haberin Geleceği: Gazetelerle İlgili Bilgi Hizmetlerinin Yapılanması ve Kullanımı*”. *Bilgi Dünyası*, 8(1), 99-122.
- Önal, İ. (2008). “*Türkiye’de Gazetecilerin Bilgi Gereksinimlerinin ve Arama Davranışlarının Değerlendirilmesi*”. *Bilgi Dünyası*, 9(2), 286-314.
- Sevginer, P. (2012). *Medya ve Siyaset İlişkisi İçerisinde Türkiye’de Gazetecilik ve Sansür*. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.
- Singh, G. ve Sharma, M. (2013). “*Information Seeking Behavior Of Newspaper Journalists*”. *International Journal of Library and Information Science*, 5 (7), 225-234.

Talay, A. (2019). “*Gazetecilik Enformasyon Akışları, Çeşitlenen Haber Kaynakları: A Haber ve TGRT Haber kaynakları Türkiye Örneği*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekin, H. H. (2006). “*Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme*”. İstanbul University Journal of Sociology, 3 (13) , 101-116.

Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Tunç, A. (2010). “*Medya ve Bilgi Kirliliği*”, (İçinde), Tarihi Miras ve Beklentiler Arasındaki Türkiye, Ankara: Konrad Adenauer Stiftung, 245-250.

Türnüklü, A. (2000). “*Eğitimbilim Araştırmalarında Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme*”. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24 (24), 543-559.

Yanık, A. (2016). “*Yeni Medya Nedir Ne Değildir?*”. *Journal of International Social Research*, 9(45), 898-910.

Yüksel, H. (2014). *Yeni Medyaya Entegrasyon Sürecinde Değişen Gazetecilik Pratikleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html> (Erişim Tarihi: 01.01.2022)

URL-2 <https://hukukbook.com/gazetecilerin-mesleki-davranis-ilkeleri-bildirgesi/> (Erişim Tarihi: 24.02.2022)

URL-3 <https://journo.com.tr/post-truth-nedir> (Erişim Tarihi: 24.02.2022)

URL-4 <https://silo.tips/download/tc-mll-etm-bakanlii-gazetecik-haber-toplama-1-321gm0007> (Erişim Tarihi: 01.01.2022)

Atıf İçin: Abdukaya, F. (2022). Haber Üretim Sürecinde Gazetecilerin Bilgiye Erişimde Yaşadığı Zorluklar, Yeni Medya Elektronik Dergisi, 6 (2), 131-144